

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Johdanto

Työ- ja elinkeinoministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta, vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä rikosrekisterilain 6 b §:n muuttamisesta.

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 20 päivänä helmikuuta 2024 työryhmän valmistelemaan hankintalainsäädännön muutoksia pääministeri Petteri Orpon hallituksen hankintalakiin liittyvien hallitusohjelmakirjausten mukaisesti. Työryhmä päätti työnsä 30.11.2024 ja luovutti hallituksen esityksen muotoon laaditun ehdotuksensa työ- ja elinkeinoministeriölle tammikuussa 2025.

Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa on useita hankintalakiin liittyviä kirjauksia. Hallitusohjelman jaksossa 6.2 Reilumman kilpailun Suomi todetaan, että hallitus tavoittelee keskipitkällä aikavälillä julkisista hankinnoista merkittävää kustannussäästöä turvatakseen laadukkaat palvelut. Työryhmän toimesta on valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta.

Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on parantaa julkisten hankintojen tehokkuutta ja kustannussäästöjä sekä turvata laadukkaat julkiset palvelut. Hankintalakia uudistetaan muun muassa edistämällä markkinakartoitusta ja hankinnan huolellista valmistelua. Hallitusohjelman mukaisesti ehdotuksessa esitetään sidosyksiköiden käytön rajoittamista hankintojen toteuttamisessa asettamalla sidosyksikön omistukselle yleisen edun huomioon ottava vähimmäisomistusosuutta koskeva vaatimus (10 prosenttia). Esityksellä pyritään lisäämään erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten

osallistumismahdollisuuksia julkisiin tarjouskilpailuihin sekä parannetaan hankintojen vastuullisuutta ja edistetään huoltovarmuuden ja turvallisuuden toteutumista myös sopimuskauden aikana. Ehdotuksella parannetaan myös hankintojen valvontaa.

Hallitusohjelmakirjausten toteuttamisen lisäksi mietinnössä esitetään tehtäväksi hankintalakiin ja erityisalojen hankintalakiin sekä rikosrekisterilakiin eräitä säädöshuoltoon liittyviä muita muutoksia.

Lait on tarkoitettu tulevan voimaan 1.1.2026.

Aikataulu

Lausunnot pyydetään toimittamaan viimeistään 11.3.2025 Lausuntopalvelu.fi:n kautta.

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Hankintayksiköille asetetaan uusia velvoitteita, jotka lisäävät hallinnollista taakkaa. Vaikutusten arviointi pitäisi toteuttaa tosiasiallisesti, monipuolisesti ja perusteellisesti. Muutos tulee aiheuttamaan taloudellisia ja merkittäviä muutoksia kunnille, joiden vaikutukset tulisi tietää ennen lakiesityksen antamista.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

- Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?

Hankintojen huolellinen valmistelu ja suunnittelu on peruste onnistuneelle hankinnalle. Hankintojen valmistelu ja suunnittelu vaatii hankintayksiköltä aikaa ja resursseja. Hankintojen valmistelua koskevien ehdotusten ei kuitenkaan tulisi lisätä hallinnollisen menettelyn byrokratiaa.

Eurajoen kunta kuuluu Porin hankintapalvelujen yhteistoiminta-alueeseen. Yhteistyön avulla kunta tekee laajalti markkinakartoitusta hankintojen toteutuksen yhteydessä. Hankintaosaaminen on yhteistoiminta-alueella hyvällä tasolla.

- Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?

Markkinavuoropuhelun lisääminen on kannatettava ehdotus. Tämä edistää hankinnan huolellista valmistelua (65 §). Pykälät 124 ja 125 tulisivat lisäämään hankintayksikön hallinnollisia tehtäviä, eivätkä välttämättä edistä hankinnan huolellista valmistelua.

Keinojen ei tule olla sellaisia, jotka lisäävät kuntien hallinnollista tai taloudellista rasitusta esim. vaativat lisäresurssin palkkaamista.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Kunnilla on erilaiset resurssit, tarpeet ja mahdollisuudet palveluiden tuottamiseen. Siksi myös sidosyksiköiden hyödyntämisessä palveluiden tuottamisessa on suurta vaihtelua. Sidosyksiköiden kautta tuotetut tai hankitut palvelut voivat olla pienille kunnille taloudellinen ja kestävä tapa järjestää palvelut yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Pienissä kunnissa osaaminen ja resurssit ovat rajalliset. Epävarmaksi jää edistääkö tavoite kilpailua, kustannustehokkuutta ja hankintojen suunnitelmallisuutta.

Suurin osa kunnista toteuttaa elinvoimatyötä yhden tai useamman kunnan omistaman kehitysyhtiön kautta. Kehitysyhtiö on organisatorinen valinta tehtävän toteuttamiseen. Kehitysyhtiö on toimiva malli. Hankintalain muutos hankaloittaisi kehitysyhtiöiden toimintaa esim. kaventamalla mahdollisuutta toimia useamman kunnan alueella. Pakottava 10 % vähimmäisomistus vaarantaa, lopettaa tai vähintään kaventaa yhteistä seudullista elinvoimatyötä. Mikäli vähimmäisomistusosuosmekanismiin päädytään sen ulkopuolelle tulisi rajata kehitysyhtiöt.

Kokonaisuutena muutos kohtelee eri kokoisia kuntia eriarvoisesti.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

- Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?

ICT-palvelutuotannon kustannukset tulevat kasvamaan merkittävästi seudullisen hankintapalvelutyön tai omaehtoisen kilpailutusten lisääntyessä.

- Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)

Kunnalle ei ole välittömiä vaikutuksia, koska kunta tuottaa henkilöstö-, talous- ja ICT-palvelut itsenäisesti.

Vaikutuksia ei ole vielä kartoitettu.

- Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?

Suoria taloudellisia hyötyjä ei ole tiedossa.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutokseen tarvitaan?

Siirtymäaika pitäisi olla vähintään 3 vuotta, muutokset kohdistuvat monen eri toimialan palveluihin. Muutokset tulisi toteuttaa hallitusti ja vaiheittain. Esimerkiksi taloushallinnon kilpailutusprosessit ovat vähintään 1,5 vuoden pituisia. Päätöksenteko vaatii oman aikansa, muutoksenhakumenettelyineen. Päätöksenteon pohjalla pitää olla perusteelliset selvitykset, joiden laadinta vie aikaa.

- Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?

Kirjaus aiheuttaisi esimerkiksi palvelun ottamista kunnan omaksi tuotannoksi tai kilpailuttamista. Näiden toteuttaminen vaatii aikaa ja resursseja.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Lähtökohtaisesti 10 % omistusosuusvaatimus ei ole kannatettavaa. Alueelliset ja kuntakohtaiset erot tulisi huomioida tulisi huomioida muutoksessa.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiinne? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Ei tiedossa olevia vaikutuksia turvallisuuteen tai huoltovarmuuteen.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

- Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?

Luopuminen vähentää hallinnollista työtä.

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Jälki-ilmoitusvelvoitteen laajentaminen ehdotetulla tavalla lisää hallinnollista taakkaa ja kustannuksia erityisesti pienille hankintayksiköille.

Muut huomiot